

СОЦИОМЕТРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ МІЖСОБИСТІСНИХ ВЗАЄМИН СТУДЕНТІВ АКАДЕМІЧНОЇ ГРУПИ

- Статті по історії просвіщення. – Харків: Типографія “Печатное Дѣло”, 1911. – С. 155 – 301.
10. Багалій Д.И. Характеристика просвітительської діяльності Харківського університета в перше десятиліття його існування (1805 – 1814 гг.) // Д.И. Багалій // Багалій Д.И. Очерки из русской истории. Т. 1. Статті по історії просвіщення. – Харків: Типографія “Печатное Дѣло”, 1911. – С. 129 – 154.
11. Богдашина О.М. Позитивізм в історичній науці в Україні (60-ті рр. XIX – 20-ті рр. XX ст.) [монографія] / О.М. Богдашина. – Харків: Вид-во Віровець А.П. “Апостроф”, 2010. – 480 с.
12. Богдашина О.М. Слобідський літописець історії України Д.І. Багалій / О.М. Богдашина // Український історичний журнал. – 2008. – № 1. – С. 88 – 112.
13. Гупан Н. Українська історіографія історії педагогіки / Н. Гупан. – К.: А.П.Н., 2002. – 224 с.
14. Кравченко В.В. Д.І. Багалій в світлі й тіні своєї “Автобіографії” / В.В. Кравченко // Багалій Д.І. Вибрані праці. – Т. 1. – Х., 1999. – С. 9 – 56.
15. Оглоблин О. Пам’яті Дмитра Багалія (Дмитро Іванович Багалій і українська історична наука) // Український історик. Журнал історії і українознавства. – 1988. – Ч. 1 – 4 (97 – 100). – Т. 25. – С. 92 – 105.
16. Сухомлинська О.В. Історико-педагогічний процес: нові підходи до загальних проблем / О.В. Сухомлинська. – К.: А.П.Н., 2003. – 68 с.
- Стаття надійшла до редакції 25.04.2016

УДК 303.423:305 – 057.87

Оксана Васюк, доцент кафедри педагогіки
Світлана Виговська, доцент кафедри педагогіки
Національного університету біоресурсів і природокористування України

СОЦИОМЕТРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ МІЖСОБИСТІСНИХ ВЗАЄМИН СТУДЕНТІВ АКАДЕМІЧНОЇ ГРУПИ

У статті здійснено вивчення міжособистісних взаємин студентів академічної групи вищого навчального закладу за допомогою соціометричного тесту. Це дає можливість сформулювати культуру відносин, створити позитивний психологічний клімат у колективі, що сприятиме успішності студентів у навчанні.

Ключові слова: соціометрія, соціометричний тест, студент, колектив, лідер.

Рис. 2. Табл. 2. Літ. 7.

Оксана Васюк, доцент кафедри педагогіки
Светлана Выговская, доцент кафедри педагогіки
Національного університету біоресурсів і природокористування України

СОЦИОМЕТРИЧЕСКОЕ ИССЛЕДОВАНИЕ МЕЖЛИЧНОСТНЫХ ОТНОШЕНИЙ СТУДЕНТОВ АКАДЕМИЧЕСКОЙ ГРУППЫ

В статье осуществлено изучение межличностных отношений студентов академической группы высшего учебного заведения с помощью социометрического теста. Это дает возможность сформировать культуру отношений, создать положительный психологический климат в коллективе, что будет способствовать успешности студентов в обучении.

Ключевые слова: социометрия, социометрический тест, студент, коллектив, лидер.

Oksana Vasyuk, Associate Professor of the Pedagogy Department
Svitlana Vyhovska, Associate Professor of the Pedagogy Department
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine

THE SOCIOMETRIC RESEARCH OF THE INTERPERSONALITY RELATIONS OF STUDENTS OF ACADEMIC GROUP

The article carries out the study of the interpersonal relations of students of academic group of higher education institutions with the help of sociometric test. This makes it possible to build a culture of relations, create a positive psychological climate in the collective, which will contribute to the success of students in training.

Keywords: sociometry, a sociometric test, a student, collective, a leader.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв’язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Виховання культури міжособистісних взаємин є особливо актуальним на етапі розвитку демократичного суспільства. Саме у цей час у

СОЦІОМЕТРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ МІЖСОБИСТІСНИХ ВЗАЄМИН СТУДЕНТІВ АКАДЕМІЧНОЇ ГРУПИ

громадян формуються здатності до критичного мислення, уміння відстоювати власні інтереси й усвідомлювати обов'язки, виявляти толерантність до поглядів інших людей тощо.

Студентство – це особлива група, метою діяльності якої є засвоєння за відповідною освітньою програмою соціально-професійних ролей, підготовка до виконання соціальних (професійних, культурологічних, громадсько-політичних, сімейних) функцій. Важливими напрямками життєдіяльності студентів є професійне навчання, особистісне зростання й самоствердження, розвиток інтелектуального потенціалу, духовне збагачення, моральне, естетичне, фізичне самовдосконалення тощо.

Зрозуміло, що успішність студентів у навчанні, а надалі в майбутній професійній діяльності залежить від характеру міжособистісних взаємин, що склалися в академічній групі. Виявленню симпатії та антипатії студентів один до одного і попередженню їх негативних наслідків слугують методи вивчення структури міжособистісних взаємин у студентській групі.

Аналіз основних досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання даної проблеми. Нині у психолого-педагогічній науці накопичено чимало досліджень щодо вивчення формування культури відносин, створенню психологічного клімату колективу, попередження конфліктів у групі тощо. Різні аспекти виховання студентської молоді, зокрема формування в них певних культурних якостей і вмінь, розглядали С. Вітвицька, К. Вітек, Т. Говорун, Т. Демидова, І. Денисенко, Л. Долинська, А. Карасевич, А. Бондарчук, О. Кікінежді, В. Кравець та ін. Праці Б. Ананьєва, І. Волкова, Л. Жалдак, Н. Кузьміної, В. Лісовського, О. Маріна, П. Лузана, Л. Подоляк, В. Семиченко, В. Юрченко та ін. присвячені дослідженню соціально-психологічних явищ в академічній групі та закономірностей її функціонування.

Формування цілей статті. Метою статті є вивчення міжособистісних взаємин у студентській групі вищого навчального закладу за допомогою соціометричного тесту.

Вклад основного матеріалу дослідження. Як слушно вказує Л. Жалдак [2], гуртування студентської групи аграрного вищого навчального закладу – “це процес поетапного об'єднання студентів у колектив в умовах діяльності, спрямованої на оволодіння професійними знаннями, уміннями, навичками для майбутньої роботи у сільськогосподарському виробництві. Гуртування групи можна розглядати як засіб формування колективу з метою підвищення ефективності підготовки фахівців до професійної

діяльності” [2, 60]. Водночас, згуртованість студентської групи – це і одна з важливих її ознак, яка відображає міру єднання студентів і заснована на співпаданні їх ціннісних систем. Згуртованість, на думку дослідниці, – це і результат процесу гуртування, і показник рівня розвитку студентської групи як суспільного мікросередовища, що сприяє підвищенню ефективності формування професійних рис майбутнього фахівця.

Зарубіжні науковці Р. Алдер і Д. Елмхорст [7] вважають, що на згуртованість впливають такі фактори: спільні цілі; просування до цілей; норми і цінності, що поділяють члени групи; відчуття мінімальної загрози; взаємозалежність між членами групи; конкуренція за межами групи; спільне володіння груповим досвідом. Серед перерахованих факторів на особливу увагу заслуговують норми і цінності, які поділяють члени групи, що призводять до підвищення рівня згуртованості студентської групи. А фактор “взаємозалежність між членами групи” свідчить про потребу членів групи один в одному для задоволення групових цілей, що є обов'язковим під час розв'язання завдань спільної діяльності.

Підтвердимо наше переконання думкою Ю. Синягіна [5], який вказує, що в результаті включення колективу в спільну діяльність, під її впливом й системи взаємин, опосередкованих її змістом, у колективі виникає своєрідне новоутворення – “груповий соціально-психологічний ефект” чи “колективний мотив”, який збільшує зусилля індивідів, спрямовані на зміст, цілі й задачі діяльності.

Отже, продуктивність навчання кожного студента буде залежати від його самопочуття в групі й відповідатиме системі ціннісних орієнтацій, норм, установок, які склалися у групі, залежатиме не лише від умов навчання, а й від характеру неформальних взаємин, тобто соціально-психологічні фактори впливають на продуктивність навчання істотніше, ніж фізичні.

Вступаючи до вищого навчального закладу, молодь розпочинає новий етап свого життя в межах функціонування академічної групи, де відбувається навчання самовираженню, формуються нові цілі, завдання тощо. У цьому аспекті важливим є розуміння ролі студентського колективу в професійному становленні особистості, осмислення феноменів колективності, єдності, цілісності студентського колективу на базі спільності інтересів.

Як стверджує І. Дорошина, будь-яка соціальна група має психологічну структуру офіційного або неформального порядку, що формується як система міжособистісних відносин, симпатій і

СОЦІОМЕТРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ МІЖОСОБИСТІСНИХ ВЗАЄМИН СТУДЕНТІВ АКАДЕМІЧНОЇ ГРУПИ

антипатій. Особливості такої структури залежать від ціннісних орієнтацій учасників, їх сприйняття і розуміння один одного, взаємооцінок і самооцінок. Переважно, неформальних структур у групі виникає декілька. Це взаємопідтримка, взаємовплив, престиж, лідерство тощо. Неформальна структура залежить від формальної структури групи тією мірою, якою індивіди підпорядковують свою поведінку цілям і завданням спільної діяльності, правилам рольової взаємодії. За допомогою соціометрії можна оцінити цей вплив. Соціометричні методи дозволяють виявити внутрішньогрупові відносини, отримати цінну інформацію про стан групи [1]; згуртованість колективу, соціометричний статус члена групи тощо.

Соціометричний тест – це один з методів вивчення структури міжособистісних взаємин у студентській групі, описаний Д. Морено. Дослідник був переконаний, що всі проблеми в суспільстві можна вирішити, якщо підібрати людей на робочих місцях, у сім'ях, у інших малих соціальних групах, зокрема і в студентській, врахувавши їхні симпатії [3].

Основними положеннями теорії Д. Морено є такі:

- “соціальний атом суспільства – це не окремий індивід, а їх співіснування”;
- “закон соціальної гравітації: згуртованість групи прямо пропорційна потягу учасників один до одного”;
- “соціологічний закон: вищі форми колективної організації розвиваються з простих форм”;
- “соціодинамічний закон: всередині окремих груп людські прихильності поширюються нерівномірно” [4].

Соціометрія може проводитися за двома варіантами. Перший – непараметричний, коли респонденту пропонується відповісти на питання соціометричної картки без обмеження числа виборів. Якщо в групі нараховується близько 12 чоловік, то у такому випадку кожен із опитуваних може вибрати 11 чоловік (крім самого себе). Однак при збільшенні кількості групи до 12 – 16 осіб зв'язків стає так багато, що ускладнює обчислення результатів дослідження. Другий варіант – параметричний, що обмежує число виборів. Величина обмеження числа соціометричних виборів одержала назву “соціометричного обмеження” або “ліміту виборів” [6].

Зупинимося безпосередньо на методиці експерименту, який проводився в академічній групі студентів першого курсу напряму підготовки “Соціальна педагогіка” Національного

університету біоресурсів і природокористування України. Студентська група нараховує 14 осіб.

Здійснення дослідження передбачало наступне. Кожному студенту академічної групи пропонувався опитувальний лист, який передбачав запитання щодо вибору із колективу групи трьох осіб (обмежену кількість виборів), з якими йому б хотілося брати участь у таких сферах діяльності, як навчання, спорт, суспільна робота тощо.

Дослідниця Л. Маценко переконана, що виявити симпатії та антипатії студентів можна за допомогою непрямого запитання, наприклад: “З ким із студентів Вашої групи Ви б хотіли ... ”: поїхати разом на практику; сидіти за однією партою; працювати після закінчення навчання; проводити вільний час; запросити до себе на день народження тощо.

Соціометричне дослідження пройде успішно, якщо:

- в ньому візьмуть участь усі студенти академічної групи;
- в аудиторії під час здійснення студентом вибору буде створена реальна ситуація, максимально наближена до умов життєдіяльності студентів;
- отримана під час тестування інформація не буде поширена серед студентів групи;
- буде підготовлений список групи з порядковими номерами студентів [3].

Наступним етапом дослідження є побудова соціограми. Усі здійснені студентами вибори переносимо на соціограму (рис. 1). Водночас, звертаємо увагу на односторонні та двосторонні вибори.

Наступним етапом нашого дослідження є визначення соціометричного статусу студента за формулою:

$$P = m / (n - 1) \quad (1)$$

де m – кількість виборів, отриманих студентом, n – кількість студентів у групі.

Соціометричний статус студента знаходиться в межах між нулем і одиницею. Отримані результати заносимо в таблицю.

Як видно з рис. 1 і табл. 1, до першої категорії соціометричні “зірки” (студенти, які отримали 6 і більше виборів) можна віднести 3 особи. До другої категорії – 1. Ці студенти отримали 4 – 5 виборів. 9 респондентів обрали від одного до трьох однокласників. Вони підпадають до третьої категорії. Четвертою є категорія відторгнених (аутсайтери) – це ті особи, що не отримали жодного вибору. Таких студентів у групі один. Проте, це не викликає подиву, адже ця студентка навчається за індивідуальним графіком, отже рідко спілкується з групою.

**СОЦІОМЕТРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ МІЖСОБИСТІСНИХ ВЗАЄМИН
СТУДЕНТІВ АКАДЕМІЧНОЇ ГРУПИ**

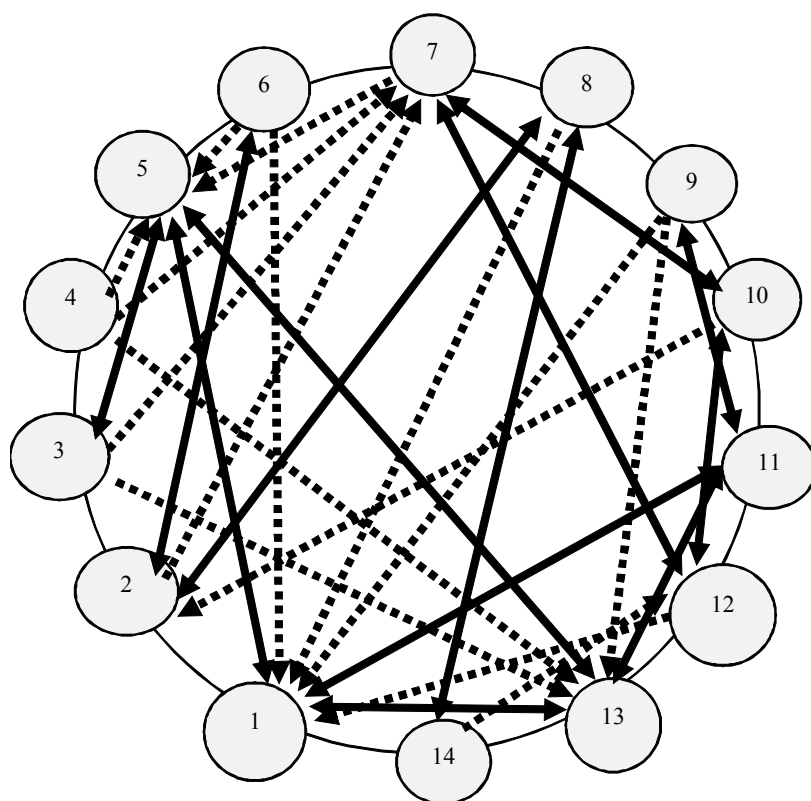

Рис. 1. Результати першого етапу соціометричного дослідження

Примітка:

- > - Односторонній вибір;
- > - Взаємний вибір;

Таблиця 1.

Соціометричний статус студентів (перший етап)

№ з/п	Кількість отриманих виборів	Соціометричний статус	Категорія
1	7	0,54	зірки
2	3	0,23	прийняті
3	1	0,08	прийняті
4	0	0	ізольовані
5	6	0,46	зірки
6	1	0,08	прийняті
7	5	0,38	ті, кому віддають перевагу
8	2	0,15	прийняті
9	1	0,08	прийняті
10	2	0,15	прийняті
11	3	0,23	прийняті
12	3	0,23	прийняті
13	6	0,46	зірки
14	1	0,08	прийняті

Наступний етап дослідження – це виділення мікрогруп із соціограми за правилом Паніотто, яке дозволяє віднести студента до мікрогрупи за умови отримання ним вибору не менше, ніж половини членів мікрогрупи [3].

Тепер група нараховує мікрогрупи, які об'єднують студентів таким чином: 1, 11, 13; 2, 7, 9, або 2, 7, 10, або 2, 7, 12, або 2, 9, 12. Лідерами є студенти під номерами 2, 7, 11; а лідируючими групи, у які входять студенти під номерами 2 і 7.

Як видно з рис. 1, таких мікрогруп у групі кілька. Перша об'єднує студентів під номерами 7, 10, 12; друга – 1, 11, 13 або 1, 5, 13; третя – 2, 8, 14 або 2, 6, 8. Лідируючою є мікрогрупа, в яку входить студент під номером 1. Обґрунтовуємо наші міркування тим, що студента під номером 1 обрали 6 однокурсників та власними спостереженнями за життям групи.

Досвід педагогічної роботи у вищому навчальному закладі дозволяє нам зробити висновок про те, що такі соціометричні дослідження, з метою отримання вірогідних даних, варто проводити два рази: на початку навчання студента на першому курсі та наприкінці першого курсу. Отже, наводимо результати, отримані у результаті повторного соціометричного тестування.

Далі визначимо соціометричний статус студента за відповідною формулою (табл. 2).

Як видно з рис. 2 і табл. 2, до “зірок” (студенти, яких обрали 6 і більше однокурсників) можна віднести 3 особи. Студентів, які отримали 4 – 5 виборів лише 1. 10 респондентів обрали від одного до трьох одногрупників. Відторгнутих (аутсайдерів) у групі немає.

Порівнюючи результати першого і другого соціометричного дослідження, можемо зауважити, що їх результати в цілому не відрізняються. Проте зауважимо, що статуси студентів перерозподілилися.

**СОЦІОМЕТРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ МІЖСОБИСТІСНИХ ВЗАЄМИН
СТУДЕНТІВ АКАДЕМІЧНОЇ ГРУПИ**

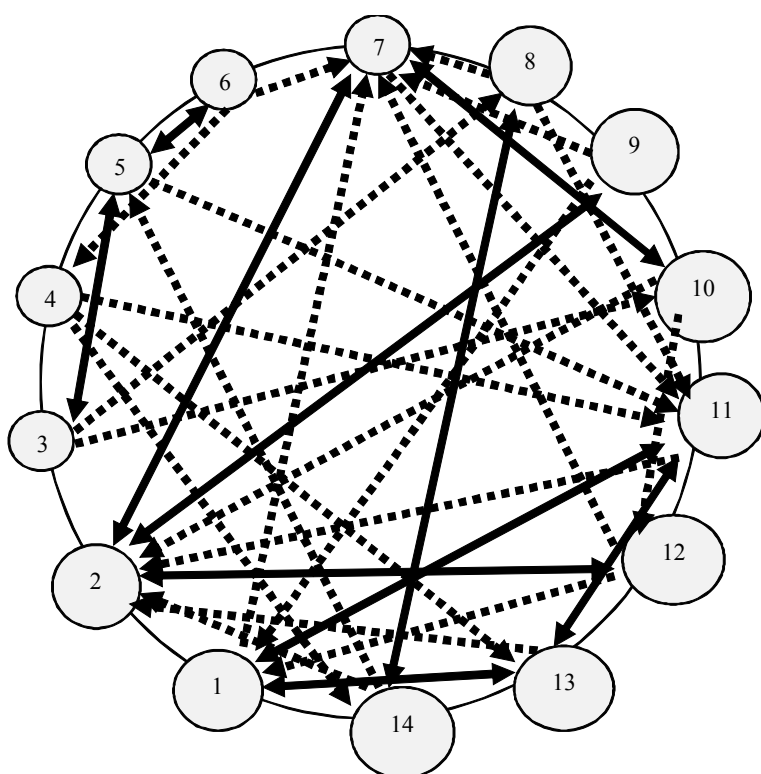

Рис. 2. Результати другого етапу соціометричного дослідження

----> - Односторонній вибір;
-> - Взаємний вибір;

Таблиця 2.

Соціометричний статус студентів (другий етап)

№ п/п	Кількість отриманих виборів	Соціометричний статус	Категорія
1	4	0,30	ті, кому віддають перевагу
2	7	0,54	зірки
3	1	0,08	прийняті
4	1	0,08	прийняті
5	3	0,23	прийняті
6	1	0,08	прийняті
7	7	0,54	зірки
8	2	0,15	прийняті
9	1	0,08	прийняті
10	2	0,15	прийняті
11	6	0,46	зірки
12	2	0,15	прийняті
13	3	0,23	прийняті
14	2	0,15	прийняті

Висновки з даного дослідження. Отже, соціометрична методика дає можливість з'ясувати симпатії та антипатії студентів один до одного, наявність мікрогруп у академічній групі, рівень її згуртованості, статус кожного члена (лідер, відторгнутий, ізольований) тощо. Також експеримент дає можливість

ефективніше розробити план роботи наставника академічної групи.

Перспективи подальших розвідок у даному напрямку вбачаємо у розробці методики виховної роботи зі студентами академічної групи із врахуванням результатів соціометричного дослідження.

1. Дорошина И.Г. Изучение социометрического статуса подростков в учебной группе (авторская модификация социометрии) / И.Г. Дорошина [Электрон. ресурс]. – Режим доступа: http://psyjournals.ru/sociosphere/2010/n2/35334_full.shtml. – Заголовок с экрана.

2. Жалдак Л.М. Гуртування студентської групи вищого аграрного закладу освіти: монографія / Леся Миколаївна Жалдак. – Київ: НАУ, 2004. – 176 с.

3. Маценко Л.М. Методика вивчення особистості й колективу / Л.М. Маценко // Виховання особистості в контексті професійної підготовки студентів аграрних вищих навчальних закладів: колективна монографія / [С.М. Ніколаєнко, В.Д. Шинкарук, Р.В. Сопівник, [та ін.]; за заг. ред. проф. С.М. Ніколаєнка. – Київ – Ніжин: Видавець ПП Лисенко М.М., 2015. – С. 326 – 338.

4. Селякова Ю.И. Исследование межличностных отношений в коллективе методом социометрии / Ю.И. Селякова // Молодежный научно-технический вестник: [Электрон. журнал]. – Режим доступа: . – Заголовок с экрана.

5. Синягин Ю.В. Взаимосвязь успешности групповой деятельности и личностных особенностей членов группы: дис. ... канд. психол. наук: 19.00.05 / Юрий Викторович Синягин; МГУ им. М. В. Ломоносова. – М., 1981. – 182 с.

6. Социометрия: исследование межличностных отношений в группе [Электрон. ресурс]. – Режим доступа: <http://psyfactor.org/moreno.htm>. – Заголовок с экрана.

7. Alder R. Communicating at work (Principles and Practices for business and the professions) / R. Alder, J. Elmhurst. – McGraw-Hill companies, USA. – 1996. – 412 p.

Стаття надійшла до редакції 11.05.2016